

101ste vergadering

Dinsdag 30 juni 2009

Aanvang 14.00 uur

Voorzitter: Verbeet

Tegenwoordig zijn 145 leden, te weten:

Aasted Madsen-van Stiphout, Agema, Anker, Aptroot, Atsma, Azough, Bashir, Van Beek, Besselink, Bilder, Biskop, Blanksma-van den Heuvel, Blok, Blom, Van Bochove, Boekestijn, Boelhouwer, Van Bommel, Bosma, Bouwmeester, Brinkman, Ten Broeke, Van der Burg, Çörüz, Cramer, Van Dam, Depla, Dezentjé Hamming-Bluemink, Dibi, Tony van Dijk, Jan Jacob van Dijk, Jasper van Dijk, Van Dijken, Dijsselbloem, Eijsink, Elias, Ferrier, Fritsma, Van Geel, Van Gent, Gerkens, Van Gerven, Gesthuizen, Gill'ard, Graus, Griffith, Van Haersma Buma, Van der Ham, Hamer, Haverkamp, Heerts, Heijnen, Van Heugten, Van Hijum, Ten Hoopen, Irrgang, Jacobi, Jager, Jansen, Joldersma, Jonker, Kalma, Kant, Karabulut, Knops, Koopmans, Koppejan, Koşer Kaya, Kraneveldt-van der Veen, De Krom, Kuiken, Langkamp, Leerdam, Van Leeuwen, Leijten, Lempens, Linhard, Luijben, Madlener, Marijnissen, Mastwijk, Van Miltenburg, Neppérus, De Nerée tot Babberich, Nicolaï, Omtzigt, Ormel, Ortega-Martijn, Ouwehand, De Pater-van der Meer, Pechtold, Peters, Pieper, Polderman, Poppe, Van Raak, Remkes, Roefs, Roemer, De Roon, De Roos-Consemulder, De Rouwe, Rutte, Samsom, Sap, Schermers, Schinkelshoek, Schippers, Schreijer-Pierik, Slob, Smeets, Smilde, Smits, Snijder-Hazelhoff, Spekman, Spies, Van der Staaij, Sterk, Tang, Teeven, Thieme, Timmer, Van Toorenburg, Uitslag, Ulenbelt, Van der Veen, Van Velzen, Vendrik, Verbeet, Verdonk, Vermeij, Vietsch, Van der Vlies, Voordewind, Vos, Jan de Vries, Van Vroonhoven-Kok, Waalkens, Weekers, Wiegman-van Meppelen Scheppink, Wilders, Willemse-van der Ploeg, De Wit, Wolbert en Zijlstra,

en de heer Bos, viceminister-president, minister van Financiën, de heer Verhagen, minister van Buitenlandse Zaken, de heer Eurlings, minister van Verkeer en Waterstaat, mevrouw Van der Hoeven, minister van Economische Zaken, mevrouw Verburg, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de heer Van der Laan, minister voor Wonen, Wijken en Integratie, en mevrouw Van Bijsterveldt-Vliegenthart, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Aan de orde is het **mondelijke vragenuur**, overeenkomstig artikel 136 van het Reglement van Orde.

Vragen van het lid Van Dam aan de minister van Buitenlandse Zaken over **de reactie van de Israëlische minister Lieberman op het verzoek van de minister van Buitenlandse Zaken de uitbreiding van de nederzettingen te stoppen**.

□

De heer **Van Dam** (PvdA): Voorzitter. Het kabinet heeft volop belangstelling voor het Midden-Oosten. Gisteren bezocht minister Koenders Gaza waar hij sprak over de afsluiting van de Gazastrook. In zijn woorden zijn de verschrikkelijke gevolgen daarvan voor de bevolking ter plekke niet aanvaardbaar. Vorige week bezocht minister Verhagen Israël en de Westelijke Jordaanoever. Hij sprak daar harde woorden richting Israël. Een week geleden zei de minister voor Palestijnse cameraploegen dat Israël zonder mitsen of maren moet stoppen met het uitbreiden van nederzettingen. Volgens het Nederlands Dagblad riep hij Israël op om te stoppen en wel direct. "Stop is stop", zo zei hij. Daarna sprak hij met minister Barak die net toestemming had gegeven voor de bouw van 240 huizen. Volgens de pers zei minister Verhagen daarover: "Dit kan absoluut niet."

Dat zijn krachtige woorden en zo zie ik onze minister van Buitenlandse Zaken graag optreden. Elk nieuw huis dat in Oost-Jeruzalem of op de Westelijke Jordaanoever wordt gebouwd, is een nieuwe schending van het internationaal recht. Al bijna de helft van de Westelijke Jordaanoever is door Israël geclaimd. Het vredesproces wordt bewust gefrustreerd door feiten te creëren die moeilijk zijn terug te draaien. Daarom is een stop op de uitbreiding van nederzettingen zo ontzettend belangrijk. Vorige week woensdag sprak minister Verhagen daarover met de Israëlische minister Lieberman. Volgens het Nederlands Dagblad was de toon iets anders dan de dag daarvoor, want de minister zou hebben gezegd dat hij "hoopt" dat Israël spoedig stopt met het bouwen van nederzettingen. Desondanks sloeg minister Lieberman de deur keihard dicht in het gezicht van onze minister. Hij noemde het stoppen met de uitbreidingen van de nederzettingen "onacceptabel". Volgens de Volkskrant en het Nederlands Dagblad was dat een publieke schoffering. Gisteren werd bekend dat Israël opnieuw toestem-

Van Dam

ming heeft gegeven voor de bouw van 50 nieuwe woningen in bezet gebied. Men gaat dus gewoon door.

Wat gaat de minister nu doen? Hij eist een stopzetting van de uitbreiding van nederzettingen zonder mitsen en maren. Israël nam daarop echter twee besluiten op rij waaruit blijkt dat het gewoon doorgaat met uitbreiden. De minister wordt genegeerd en zelfs publiekelijk geschoffeerd. Wat wordt zijn volgende stap?

□

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik dank de heer Van Dam voor het feit dat hij zich zo bezorgd toont over de wijze waarop ik tegemoet getreden word. Ik ben blij met deze steun uit de Kamer.

Ik ben bekend met de opvattingen van minister Lieberman en heb daar ook afstand van genomen in mijn deel van de persconferentie. Toen hij die uitspraken deed, stond ik naast hem. Nadat hij het zijne gezegd had, heb ik afstand van zijn woorden genomen. Er kan geen misverstand bestaan over de Nederlandse inzet. Vorige week woensdag heb ik een openhartig gesprek gehad met mijn collega Lieberman. Niet alleen bij hem, maar ook bij mijn andere Israëlische gesprekspartners heb ik aangedrongen op een onverkort moratorium zonder mitsen en maren op alle bouw van nederzettingen, ook in Oost-Jeruzalem, en op ontmanteling van de illegale huisvesting, de illegal outposts. De volgorde die de heer Van Dam schetste, klopt niet helemaal. "Stop is stop" heb ik gezegd in Israël en niet in de Palestijnse gebieden.

Overigens wordt die druk niet alleen door Nederland uitgeoefend. Het Tsjechisch voorzitterschap bracht een identieke boodschap over. En de verklaring na afloop van de ministeriële kwartetbijeenkomst in Triëst afgelopen vrijdag laat ook geen enkele ruimte voor misverstand. De Israëlische naleving van de Road Map is van belang, net zoals het van belang is dat de Arabische wereld de harde afwijzende houding jegens Israël versoepelt.

Lieberman en Barak zeiden mij dat Israël thans in nauw overleg is met de VS over de toekomst van het nederzettingenbeleid. Minister Barak zal daartoe deze week Washington bezoeken in de hoop op dit punt een doorbraak te bereiken. De uitkomst daarvan moeten wij afwachten. Het is duidelijk dat de VS net zo kritisch zijn als Nederland en de EU, want de verklaringen van Secretary of State Clinton en van speciale gezant Mitchell laten aan duidelijkheid niets te wensen over.

Daarnaast heb ik zowel ter plekke als in de gesprekken gemerkt dat er verbeteringen plaatsvinden. Lieberman en Barak zeiden dat Israël momenteel bezig is met het verbeteren van movement en access voor Palestijnen op de West Bank. Ook generaal Dayton constateert dat er een forse afname is van het aantal roadblocks. Er is dus sprake van een zichtbare verbetering bij de opheffing van de controleposten en wegversperringen. Er is ook duidelijk sprake van een versterkte veiligheids-samenwerking tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit. Dat vind ik van groot belang. Het Israëlische leger heeft aangekondigd om zich te onthouden van optredens in steden als Ramallah, Bethlehem, Jericho en Qalqilya. Dit als bewijs van het groeiende vertrouwen in de Palestijnse politie.

Ik zie dus beweging ten goede. Dat bleek ook uit gesprekken die ik voerde met zowel de Palestijnse als de Israëlische kant, met name over de mogelijkheid om de onderhandelingen te hervatten. Wat mij betreft worden

die dus spoedig opgevolgd met stappen op het terrein van de nederzettingen en de illegal outposts. Op dat laatste punt is overigens ook sprake van een eerste bescheiden optreden van de Israëlische autoriteiten, bijvoorbeeld via de sloop van gebouwen in diverse outposts en de voorgenomen ontmanteling van andere outposts, met name in Migron. Ik juich dat toe. Laat echter duidelijk zijn dat hier nog een lange weg te gaan is.

De heer **Van Dam** (PvdA): Mijn vraag was: wat is de volgende stap? Het is overduidelijk dat Israël niet stopt met het uitbreiden van nederzettingen. Als mijn ouders vroeger tegen mij zeiden dat iets absoluut niet kon, meenden ze het ook. Dat betekende: nog één keer en je krijgt straf. Dat is tot nu toe niet de houding van onze minister van Buitenlandse Zaken. Als hij zegt "dit kan absoluut niet" betekent dit dat hij nog een keer waarschuwt, en nog eens, en nog eens, en nog – vooruit dan – een allerlaatste keer, maar je hoeft nergens bang voor te zijn. Dat is het grote verschil met wat de Amerikanen doen. Zij dreigen namelijk wel degelijk met diplomatieke sancties. En dat werkt. Wij hebben een, weliswaar kleine, beweging gezien aan de kant van Netanyahu en er komen berichten dat Barak wellicht een heel klein beetje gaat bewegen op nederzettingen. Dat is bij lange na niet genoeg, maar het werkt. Wanneer gaat Europa dit goede voorbeeld volgen en kiest het voor echte druk? Europa moet niet zeggen: wij blijven waarschuwen, maar je hoeft nergens bang voor te zijn. Hoeveel schendingen van het internationaal recht wenst de minister nog te accepteren voordat hij er wel gevolgen aan verbindt? Is de minister niet bang dat hij na honderd in de wind geslagen waarschuwingen en oproepen noch door de Israël's noch door de Palestijnen serieus wordt genomen?

Minister **Verhagen**: Ik heb de indruk dat de heer Van Dam vroeger te weinig straf heeft gekregen, als ik hem zo hoor. Hij slaat echt de plank mis door te doen alsof er een verschil is tussen het optreden van de VS en Nederland of de EU. Ik zag dat hij laatst ook in een krantenartikel van zijn hand die indruk wekte. Hij slaat daarmee de plank volstrekt mis. Als er ergens gezamenlijk wordt opgetrokken tussen de VS en een land als Nederland, is het wel ten aanzien van het Midden-Oosten en onze opstelling met betrekking tot de nederzettingen. Ik weet wel dat de heer Van Dam het liefst gisteren al resultaat verwacht van zijn beleid, maar ik constateer dat door het gevoerde beleid wel degelijk zichtbare verbeteringen plaatsvinden op de grond. Ik wil duidelijk maken dat die diplomatieke druk wel degelijk effect heeft. Dat heeft er onder andere toe geleid dat de burgemeester van Jeruzalem nu heeft aangekondigd dat hij de sloop van Palestijnse huizen in Oost-Jeruzalem zal overwegen. Ik kan alleen maar constateren dat de opstelling van een land als Nederland en de demarches van de EU daaraan hebben bijgedragen. Dat blijkt ook uit het feit dat Israël verleden maand heeft besloten de bouw van honderden huizen in de nederzetting Modi'in III te stoppen. Dus als u zegt dat er niets gebeurt, zou ik u toch willen aanraden om niet alleen in Gaza te gaan kijken naar maar met name ook op de West Bank teneinde te constateren wat daar daadwerkelijk gebeurt.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Enkele decennia

Verhagen

geleden was er een PvdA'er die ongeveer zei: in gepraat kun je niet wonen. Het taalgebruik moeten wij tegenwoordig wat aanpassen; toen kon je nog andere woorden gebruiken. Ik heb het idee dat tijdens het praten het bouwen van woningen aldaar flink doorgaat. Ook dit is weer een voorbeeld van twee coalitiepartijen die elkaar staan te overtuigen dat het moet stoppen, maar er gebeurt ondertussen niets. Ik heb dit weekend de dvd bekeken die wij als Kamerdelegatie kregen toen wij daar twee jaar geleden op bezoek waren. Die dvd geeft duidelijk de systematische uitbreiding langs de groene lijn aan, altijd op Palestijns gebied met infrastructuur en met nederzettingen. Het is om eng van te worden als je de precisie ziet waarmee Israël dit doet. Die 50 extra woningen – de minister reageert daar niet op – zijn natuurlijk een schoffering aan het adres van de minister. Ongeveer op het moment dat hij met de koffer in de hand staat, wordt er gewoon weer toestemming gegeven om 50 van die woningen neer te zetten.

Ik heb twee vragen. De eerste aan de PvdA. Zij zegt dat er politiek wat moet gebeuren. Ik ben dan heel benieuwd wat dat concreet inhoudt. Aan de minister de volgende vraag. Hij heeft het gehad over een voorstel om samen met de Denen wat te gaan doen als het gaat om de grensdoorlatingen. Daar hebben wij niets meer over gehoord. Wij hebben het voorstel gehad om in EU-verband het hele traject met Israël wat op te gaan schorten. Daar hebben wij niets meer over gehoord. Wat gaat de minister doen?

Minister **Verhagen**: Voorzitter. De aangekondigde bouw van 50 wooneenheden waar de heer Pechtold op doelt, is een element waar hij terecht aandacht voor vraagt. Hij heeft blijkbaar echter niet geluisterd naar het andere deel van het antwoord, dat betrekking heeft op de sloop en de stop. Maar goed, blijkbaar luistert hij half. Het zij zo.

De heer **Pechtold** (D66): Dit hoef ik niet te accepteren, dat ik half luister. Ik heb prima geluisterd. U zegt: hier stoppen ze en daar doen ze wat. Welnu, ik voeg er aan toe: en daar bouwen ze er weer 50.

Minister **Verhagen**: U zegt eigenlijk dat er alleen gebouwd wordt. Daarvan heb ik u gezegd dat u niet goed geluisterd heeft. Ik heb juist aangegeven waar de bouw is stopgezet.

De aankondiging van de 50 woningen volgt op het besluit om de illegal outpost Migron te ontmantelen. Dat laatste juich ik toe. Wij hebben ook steeds gevraagd om juist die outpost te ontmantelen. De fout is nu dat ze voor de herhuisvesting van de betrokken mensen nu kiezen voor een bestaande nederzetting in plaats van het gebied aan de andere kant van de grens van 1967. Dus die voorgenomen oplossing, is weliswaar een oplossing ten aanzien van de illegal outpost waarmee Israël tegemoetkomt aan onze druk en wensen, maar geeft geen verbetering, in de zin dat het leidt tot een uitbreiding van de nederzetting, waarvan wij onverkort tegenstander zijn.

Verder heb ik erop gewezen dat wij als Nederland en als Europese Unie gezamenlijk optrekken met de Verenigde Staten en dat de handelwijze van Israël ter zake door ons van de hand gewezen blijft worden. Voorts zullen in de komende week gesprekken plaatsvinden tussen de Israëlische regering en de speciale gezant Mitchell. Barak heeft mij gezegd dat een onmiddellijke

bouwstop bijzonder moeilijk is omdat er een aantal bestaande contracten zijn waar de regering juridisch niet onderuit zou kunnen. Wij vinden dat geen goed excuus, omdat, ook als er bestaande contracten zijn, je de desbetreffende aannemers kunt uitkopen. Dat heb ik dus ook op dat punt gezegd. Wij zullen Israël blijven aanspreken op de verplichtingen die het ook in het kader van de Road Map heeft, maar dreigen met sancties is naar mijn oordeel contraproductief. Kijkend naar de verbeteringen die er nu zijn, zoals op het punt van de roadblocks, de veiligheid en het niet langer optreden van het Israëlische leger op delen van de West Bank, geef ik u één ding op een briefje, namelijk dat die verbeteringen tot stand zijn gekomen omdat de Israëli's willen luisteren naar landen die niet alleen maar met sancties dreigen. Ik blijf erbij dat aanspreken op gedrag en gezamenlijk optrekken met de Verenigde Staten in dezen de aangewezen weg is om datgene te bereiken wat wij allemaal willen, een tweestatenoplossing en een einde aan de uitbreiding van de nederzettingen.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Voorzitter. Wij moeten ervoor waken ons rijk te rekenen als er een paar buitenposten worden ontmanteld waar ze via de achterdeur op nieuwe terreinen er even hard weer worden geplaatst.

Mijn vraag gaat echter over het volgende. Het is natuurlijk heel pijnlijk als je goede vriend Israël niet alleen wanneer je daar bent, maar allang van tevoren precies doet waarvan je vindt dat het niet kan: nederzettingen uitbreiden. Maar wat mij nou zo teleurstelt, is dat de Nederlandse regering het niet uit haar mond krijgt om daar dan ook consequenties aan te verbinden. Nederland heeft in de afgelopen EU-Associatierraad bakzeil moeten halen. Nederland was ervoor dat de betrekkingen met Israël werden geïntensiveerd en dat daar onmiddellijk uitvoering aan werd gegeven. Gelukkig is dat door de rest van de EU-lidstaten tegengehouden. Minister Verhagen, geeft u nou toe: gelukkig zijn de betrekkingen nog niet geïntensiveerd en voorlopig moet daar nog geen sprake van zijn, zolang dit nederzettingenbeleid voortduurt.

Minister **Verhagen**: In tegenstelling tot wat mevrouw Peters denkt, heeft de Europese Unie gezamenlijk besloten om de betrekkingen te intensiveren en te blijven streven naar het intensiveren ervan. Mevrouw Peters kan dus wel doen alsof er bakzeil is gehaald, maar dan heeft zij bakzeil gehaald en niet de Nederlandse regering.

De **voorzitter**: Ik vraag u om het zo zakelijk te houden als u kunt.

Minister **Verhagen**: Ik vraag mij af of het zakelijk is dat ik wel het verwijt kan krijgen dat ik bakzeil moet halen, maar dat ik dan niet mag zeggen dat mevrouw Peters bakzeil heeft gehaald. Dat is ook niet zakelijk!

De **voorzitter**: Nee, want wij controleren u en u controleert niet de leden. Zo liggen de verhoudingen.

Minister **Verhagen**: Dan constateer ik in ieder geval dat de Nederlandse regering met haar standpunt geen bakzeil heeft gehaald en het standpunt van GroenLinks niet is gevolgd door de rest van de Europese Unie.

Verhagen

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Hier maak ik bezwaar tegen. De fractie van GroenLinks heeft consequent in alle debatten gepleit voor opschorten van de intensiveringen van het EU-associatieakkoord. Gelukkig is die opschorting doorgegaan. De Franse minister van Buitenlandse Zaken Kouchner heeft dat nadrukkelijk verbonden aan het nederzettingenbeleid en de Nederlandse regering moet dat onderschrijven. Gelukkig is er niet geïntensiveerd.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Los van de voortvarendheid waarmee Israël die woningen bouwt, waar de Nederlandse regering misschien nog iets van kan opsteken, moeten de illegale nederzettingen natuurlijk worden veroordeeld. Dat doet de VVD, dat doet de regering; daar is geen onenigheid over. Er is wel onenigheid over de positie van minister Verhagen in relatie tot de positie van minister Koenders. Nu alle vorige sprekers al in het strafklasje van minister Verhagen zijn terechtgekomen: de heer Van Dam, mevrouw Peters en ook de heer Pechtold, zou het misschien fair zijn als de minister ook zo eerlijk is om minister Koenders aan dat klasje toe te voegen. Minister Koenders gaat immers wel naar Gaza, maar daar wil deze minister niet heen. Deze minister spreekt in Israël een veroordeling uit over het gebruikte geweld, maar zegt tegelijkertijd dat Israël het recht heeft om zich te verdedigen. Dat horen wij weer niet van minister Koenders. Wie spreekt hier nu namens de regering over Israël?

Minister **Verhagen**: Ik vind het een manmoedige poging van de heer Ten Broeke om onderscheid tussen bewindslieden te constateren dan wel te construeren, maar met betrekking tot Gaza is het heel duidelijk: minister Koenders is verantwoordelijk voor Ontwikkelingssamenwerking en medefinancier van de humanitaire hulp die aan de Palestijnen in Gaza wordt gegeven. Dat hij naar Gaza gaat, lijkt mij redelijk voor de hand liggend. Hij heeft daar immers ook contact met VN-organisatie UNRWA et cetera. Helaas zijn mijn gesprekspartners door bruut geweld van de terroristische organisatie Hamas uit Gaza verdreven. Ik had hen graag in Gaza ontmoet: mijn collega van Buitenlandse Zaken en de premier van de Palestijnse Autoriteit. Zij zijn echter met grof geweld door Hamas uit Gaza verdreven. Vandaar dat het voor mij onmogelijk was om mijn gesprekspartners daar te treffen. Dat de minister voor Ontwikkelingssamenwerking daar is vanwege de ondersteuning aan UNRWA en aan Palestijnse boeren, die met een vreedzaam bestaan hun brood willen verdienen, lijkt mij ook voor de hand te liggen. Er is dus geen verschil. Er is op een gegeven moment een taakverdeling. Ik ga ook niet in plaats van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap naar scholen toe.

De **voorzitter**: Dank u. Het beeld is helder.

De heer **Van Bommel** (SP): Inmiddels wonen er 500.000 Israëliërs in bezet gebied: bezet Palestijns gebied, de Westelijke Jordaanoever. 300.000 daarvan zijn kolonisten in de nederzettingen. De Nederlandse regering heeft het standpunt dat de nederzettingen niet mogen worden uitgebreid. Betekent dat in concreto ook dat Nederland, de Europese Unie, niet instemt met bouwen voor de natuurlijke aanwas van deze bevolking in bezet gebied? Wat gaat de Nederlandse regering doen, wat gaat Europa

doen om dat te verbinden aan nieuwe afspraken met Israël?

Minister **Verhagen**: Ten eerste is het duidelijk dat wij een tweestatenoplossing nastreven op basis van de grenzen van 1967. De weg ernaartoe is moeilijk. Om die reden wordt er ook al lang over onderhandeld. Ten tweede is het overduidelijk dat beide partijen afspraken hebben gemaakt over de routekaart naar een tweestatenoplossing. Daarbij hoort een stop op de uitbreiding van nederzettingen en daar zullen wij de Israëlische regering op blijven aanspreken.

De heer **De Roon** (PVV): De 500.000 Israëliërs die inmiddels in Judea en Samaria wonen, mogen daar wat mijn partij betreft rustig blijven wonen. Zij hoeven daar niet weg. Ik vraag de minister om zich niet meer bezig te houden met het onzinnige vraagstuk van het bouwen in de nederzettingen, want dat zet geen zoden aan de dijk. Terwijl de joodse samenleving al honderd jaar bezig is om een vreedzaam toevluchtsoord voor de joden te vestigen in Israël, is men van Palestijnse kant al honderd jaar bezig met destructie en zelfdestructie, met het maken van verkeerde keuzen, met het vechten onderling en tegen de omgeving en met onderdrukking van de eigen bevolking. Ik vraag de minister om daar zijn pijlen op te richten, want daar ligt de echte oplossing voor vrede. De nederzettingen zijn alleen een façade om niet tot een echte vrede te komen.

Minister **Verhagen**: De Nederlandse regering richt zich op vrede in het Midden-Oosten, gebaseerd op de tweestatenoplossing. Dat zegt de Israëlische regering zelf ook na te streven. Op dat punt zullen wij zowel een levensvatbare Palestijnse staat nastreven als veiligheid voor Israël. Het is niet de bedoeling dat wij tegemoetkomen aan het één, zonder de veiligheid en het bestaansrecht van Israël te garanderen. Die combinatie is vervat in de tweestatenoplossing.

De heer **Voordewind** (ChristenUnie): Ik heb een vraag aan de heer Van Dam en een vraag aan de minister. De heer Van Dam wijst met een beschuldigende vinger naar Israël. Hij komt zelf net terug uit Gaza. Heeft hij daar ook de beschietingen op Israël aan de kaak gesteld en veroordeeld? Ik heb ook een vraag aan de minister. Klopt het dat de Palestijnen nog steeds eenzijdig niet willen deelnemen aan het vredesproces, zoals dat door Israël wordt voorgesteld?

De **voorzitter**: Ik geef het woord eerst aan de minister en dan aan de heer Van Dam.

Minister **Verhagen**: In de gesprekken die ik gevoerd heb met de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken van de Palestijnse Autoriteit proefde ik juist een buitengewoon positieve appreciatie, niet alleen van de speech van president Obama maar ook van die van premier Netanyahu. Er is ook een speech geweest van premier Fayyad, waaruit duidelijk de bereidheid blijkt om de onderhandelingen te hervatten. Daar heb ik ook op aangedrongen aan beide zijden, om te komen tot een tweestatenoplossing en tot vrede.

De heer **Van Dam** (PvdA): Uiteraard veroordelen wij al het geweld dat gericht is op burgers. Daar horen de

Verhagen

raketbeschietingen vanuit Gaza bij, maar daar hoort ook bij wat ik in Gaza gezien heb, namelijk platgewalste bedrijventerreinen, gebombardeerde flatgebouwen, platgewalste woonwijken en gebombardeerde universiteiten en scholen. Dat zijn schendingen van het internationale recht die ook u zou moeten veroordelen.

De **voorzitter**: Ik dank de minister van Buitenlandse Zaken voor zijn antwoorden.

Vragen van het lid Ormel aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over **het bericht dat er een tekort aan vaccins tegen Q-koorts is**.

De **voorzitter**: Ik doe een beroep op de leden om korte vragen te stellen en kort te antwoorden, want wij hebben na deze set vragen nog twee andere sets vragen.

□

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. Terwijl de hele wereld zich terecht druk maakt om de Mexicaanse griep, vindt in Nederland de grootste epidemie van Q-koorts plaats die ooit in de wereld heeft plaatsgevonden. Helaas zijn er, zo meldde het RIVM afgelopen vrijdag, al vier mensen in Nederland overleden, waarbij mogelijk Q-koorts een rol heeft gespeeld. De Q van Q-koorts staat voor query, dat is Engels voor vraagteken. Er is inderdaad veel onbekend over deze ziekte, maar er is ook veel van bekend. De bacterie die vrijkomt, is inmiddels geïsoleerd en is ook getypeerd. Deze bacterie komt vrij als een geïnfecteerde geit of een geïnfecteerd schaap een abortus heeft of een vroeggeboorte krijgt.

Het is dus van het grootste belang dat deze infectie aan de bron bestreden wordt. Dat betekent dat deze dieren gevaccineerd moeten worden. Tot nu toe zijn er 400.000 doses vaccin beschikbaar en er volgt nog een charge van 100.000 doses. Maar iedere schaap of geit moet twee keer worden gevaccineerd, zodat hiermee maar 250.000 dieren kunnen worden gevaccineerd, terwijl wij in Nederland 350.000 geiten en 1,3 miljoen schapen hebben. Dat betekent dat wij in plaats van 500.000 doses zo'n 3 miljoen doses nodig hebben. Ik vraag de minister dan ook wat zij in het werk stelt om die doses te krijgen. Wij hebben te maken met een fabriek die een monopolist is, wij hebben te maken met een vaccin dat nog niet geregistreerd is, wij hebben te maken met een bacterie die op de lijst van bioterroristische agentia staat. Wat doet de minister in Europees verband om hier meer aandacht voor te krijgen?

Ik vraag de minister ook of de resultaten bekend zijn van de monitoring van het vaccinprogramma en wat de vaccinstrategie is. Moeten niet juist jonge niet drachtige dieren op negatieve bedrijven worden gevaccineerd?

Ten slotte vraag ik de minister om de tijd in de gaten te houden.

De **voorzitter**: Dat moet ik ook!

De heer **Ormel** (CDA): Half augustus gaan de geiten al bij de bok, er moet nu gevaccineerd worden!

De **voorzitter**: Ik bedoelde in ieder geval een ander klokje!

□

Minister **Verburg**: Voorzitter. De heer Ormel heeft volstrekt gelijk. Wij hebben te maken met een ernstig probleem, niet alleen voor de mensen maar ook voor de dieren die met Q-koorts te maken krijgen. Toch is het nodig om het hoofd koel te houden en om zo snel mogelijk te schakelen. Dat doen de collega van VWS en ik dan ook. Wij hebben alles op alles gezet om zo snel mogelijk een goed werkend vaccin te laten ontwikkelen. Met zijn achtergrond en zijn deskundigheid weet de heer Ormel dat dit geen sinecure, geen kleinigheid is en dat je dat niet van de ene op de andere dag kan. Zo is het ook niet gegaan. In ieder geval zijn wij erin geslaagd om een vaccin te ontwikkelen dat wij op aanbeveling hebben ingekocht op basis van taxatie van de aantallen schapen en geiten in dat gebied. Het gaat om ruim 400.000 doses, waarvan een aantal reeds geleverd is en de komende maanden nog meer geleverd zal gaan worden. Overigens klopt het rekensommetje van de heer Ormel niet, want wij hebben voldoende vaccin om de vaccinatie te kunnen herhalen. Het vaccin is inderdaad nog niet geregistreerd, maar de heer Ormel zou moeten weten dat voor zo'n registratieprocedure ook tijd nodig is. Wij hebben daarom voluit inzet op het alvast mogelijk maken van deze vaccinatiecampagne met dit vaccin om zoveel mogelijk erger te voorkomen. Wij zullen moeten bezien hoe dit uitwerkt.

Op grond van de beschikbaarheid van de maximale doses vaccin hebben wij een strategie uitgezet. In gebieden waar vorige jaren veel uitbraken waren en waar ook veel mensen geïnfecteerd zijn door die Q-koorts hebben wij vaccinatie verplicht gesteld en in andere gebieden in Nederland vrijwillig. Wij hebben het maximum aantal beschikbare doses vaccin ingekocht. Wij hebben zelfs in het buitenland gevraagd of daar nog vaccins beschikbaar waren. Dat was niet het geval. Wij doen dus het maximale wat mogelijk is en alles wat wij verder nog kunnen doen, zullen wij natuurlijk ook doen om zowel voor de mensen als voor de dieren de gevolgen zoveel mogelijk te beperken.

De heer **Ormel** (CDA): Ik waardeer het dat de minister het hoofd koel houdt, ik waardeer het dat zij het maximale doet, maar ik ben het er niet mee eens dat het maximale aantal doses beschikbaar is. Er wordt bijvoorbeeld ook in Frankrijk gevaccineerd, terwijl daar niet zo'n uitbraak is als hier. Het is een Europees belang dat deze uitbraak aan de bron bestreden wordt. Vaccineren betekent het beschermen van dieren die de ziekte nog niet hebben opgelopen. Waarom enten wij alleen maar in het besmette gebied? Waarom gaan wij niet in heel Nederland vaccineren? Maar dan hebben wij toch echt meer doses nodig. Ik roep de minister dan ook op om het hypermaximale te doen om meer doses te krijgen.

Minister **Verburg**: Ik doe het maximale. Wij hebben overal nagevraagd of er nog meer doses beschikbaar zijn. Ik veronderstel niet dat de heer Ormel van mij vraagt om vaccinatie, en dus preventie, in Frankrijk stop te zetten om hier een en ander te doen. Dat kan hij toch niet serieus menen? Immers, ook daar moeten zowel dieren als mensen preventief worden beschermd. Voor het overige doe ik alles. Als zich nieuwe, reële kansen voordoen, mag de Tweede Kamer ervan overtuigd zijn